

2002-ci ilin birinci rübünün yekunları üzrə pul siyasətinin yerinə yetirilməsi vəziyyəti haqqında

1. Makroiqtisadi vəziyyət

Milli Bank 2002-ci ilin birinci rübündə də inflyasiyanın məqbul səviyyədə saxlanılmasına, milli valyutanın məzənnəsinin sabitliyinin təmin olunmasına, beynəlxalq normalara uyğun valyuta ehtiyatlarının qorunub saxlanılmasına, milli bank sisteminin daha da möhkəmləndirilməsinə və iqtisadiyyatın pulla təminatının yaxşılaşdırılmasına yönəldilmiş pul siyasəti yeritmiş və qarşıda qoyulan məqsədlərə əsasən nail olmuşdur. Nəticədə 2002-ci ilin birinci rübündə də Azərbaycanda makroiqtisadi sabitlik qorunub saxlanılmışdır.

2002-ci ilin birinci rübündə Azərbaycanda **inflyasiya** 1,5% olmuşdur.

Əsas makroiqtisadi göstərici olan **ÜDM-in real həcmi** 4,7% artmışdır.

İqtisadiyyatın gələcək inkişafını təmin edən əsas amil kimi əsaslı tikintiyə yönəldilən **investisiyanın həcmi** 2,4 dəfə artaraq 2,2 trln. manat təşkil etmişdir. Bunun da 1,9 trln. manatını (395,3 mln.\$) və ya 84,6%-ni xarici investisiyalar təşkil edir.

2002-ci ilin I rübünün yekunları üzrə ilkin məlumatlara görə **dövlət büdcəsinin** gəlirləri 963,6 mlrd. proqnoza qarşı 893,1 mlrd. manat (ÜDM-in 15,3%-i), xərcləri isə 1141 mlrd. manatlıq proqnoza qarşı 839 mlrd. manat (ÜDM-in 14,4%-i) təşkil etmişdir. Dövlət büdcəsinin kəsiri 54,1 mlrd. manat (ÜDM-in 0,9%-i) olmuşdur.

İqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində baş verən inkişaf **əhalinin gəlirlərinin** də artmasına müsbət təsir göstərmişdir. 2002-ci ilin birinci rübündə əhalinin pul gəlirləri 4,9 trln. manat təşkil edərək ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 8,9%, xərcləri isə 5 trln. manat təşkil edərək 8,2% artmışdır. Əhalinin gəlirlərinin artması isə öz növbəsində alıcılıq qabiliyyətinin yüksəlməsinə səbəb olaraq real sektorun inkişafına zəmin yaradan amillərdən birinə çevrilmişdir.

Yanvar-fevral aylarında xarici ticarət dövriyyəsi 398,1 mln. \$ təşkil etmiş və ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 32,9% azalmışdır. O cümlədən ixracın həcmi 62,8% azalaraq 156,6 mln. \$, idxalın həcmi isə 40,5% artaraq 241,5 mln. \$ təşkil etmişdir. Xarici ticarət balansında 84,9 mln. \$-lıq mənfi saldo əmələ gəlmişdir.

2. Pul-kredit bazarının vəziyyəti

Pul-kredit siyasətinin başlıca istiqamətlərinə uyğun olaraq inflyasiyanın səviyyəsi və manatın xarici dönərli valyutalara nəzərən məzənnəsi üzrə qoyulan məqsədlərə çatmaq əsasən pul proqramı parametrlərinin həcminə riayət etmək hesabına əldə edilmişdir.

Manatla pul bazası ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 5,5% artmış və 01.04.02 tarixinə 1509,5 mlrd. manat təşkil etmişdir.

2002-ci ilin birinci rübündə 2001-ci ilin müvafiq dövrünə nisbətən iqtisadiyyata **pul təklifi** üzrə də müəyyən irəliləyişlər əldə olunmuşdur. Belə ki, **geniş mənada manatla pul kütləsi** 9,4% artaraq 1670,7 mlrd. manata çatmışdır.

Pul kütləsinin pul bazasına nisbətən daha yüksək templə artması pul multiplikatorunun yüksəlməsi ilə əlaqədardır. Bank sisteminin pul yaratmaq qabiliyyətini xarakterizə edən pul multiplikatoru həm ötən ilin müvafiq dövrü ilə, həm də ilin əvvəli ilə müqayisədə yüksəlmişdir. Pul multiplikatorunun yüksəlməsi ölkədə bank sisteminin yenidən qurulması, bank infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi, xüsusən də elektron ödəniş sisteminin tətbiqinin artıq müsbət nəticələr verdiyini göstərir.

Pul multiplikatorunun artması hesabat dövründə **pul kütləsinin strukturunda** da müəyyən müsbət dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. Belə ki, nağd pulun geniş puldakı xüsusi çəkisi ilin əvvəli ilə müqayisədə aşağı enmişdir. Rüb ərzində nağd pul kütləsi 6,2% azaldığı halda, manatla qeyri-nağd pul kütləsi 2% artmışdır. Manatla **qeyri-nağd pul kütləsi** əsasən müddətli əmanət və depozitlərin hesabına artmışdır. Belə ki, tələb olunanadək əmanət və depozitlər 8,1% azaldığı halda, müddətli əmanət və depozitlər 33,7% artmışdır.

Milli Bank pul-kredit bazarını hesabat dövründə də kredit hərraclarında, qiymətli kağızlar və valyuta bazarında iştirak etmək, habelə məcburi ehtiyat normaları vasitəsilə tənzimləmişdir.

Mərkəzi uçot dərəcəsi (10%) hesabat dövründə dəyişməz qalmışdır. Real faiz dərəcəsi 8,5% olmuşdur. Bu da MDB ölkələri arasında ən aşağı uçot dərəcələrindən biridir.

2002-ci ilin birinci rübündə də həm manat hesabları, həm də valyuta hesabları üzrə **məcburi ehtiyat normaları** 10% təşkil etmişdir. Məcburi ehtiyat fondundakı vəsaitlərin 50%-ə qədərini qiymətli kağızların alınması məqsədilə istifadə edilməsi bir tərəfdən bankların likvidliyinin yaxşılaşmasına və pul təklifinin artmasına şərait yaradır, digər tərəfdən də qiymətli kağızlar bazarının inkişafına xidmət edir. Bundan başqa birinci rüb ərzində məcburi ehtiyat normaları ilə müxbir hesabların birləşdirilməsi praktikasının tətbiqinə başlanılmışdır.

2002-ci ilin birinci rübündə də **açıq bazar əməliyyatlarının** pul siyasətinin başlıca alətinə çevrilməsi strategiyasının reallaşdırılması çərçivəsində işlər davam etdirilmişdir. Milli Bank bank sisteminin likvidliyini tənzimləmək məqsədilə birbaşa alış və satış, eləcə də REPO və tərs/REPO əməliyyatları həyata keçirmişdir.

3. Valyuta bazarı və valyuta siyasəti

Məzənnə siyasəti. Milli Bank tərəfindən məzənnə siyasətinin korreksiyası 2002-ci ildə də davam etdirilmişdir və rüb ərzində manatın ABŞ dollarına nəzərən məzənnəsi 50 manat və ya 1,1% korreksiya edilmiş və 1 aprel 2002-ci il tarixinə 4825 manat təşkil etmişdir.

Valyuta bazarının vəziyyəti. 2001-ci il ərzində daxili valyuta bazarının ümumi həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 94,7 mln. \$ və ya 22% artaraq 525,1 mlrd. \$ təşkil etmişdir.

Milli Bank valyuta bazarında tələb və təklifi tənzimləmək yolu ilə tarazlığı qorumuş, manatın məzənnəsinə təsir etmişdir. Hesabat dövrü ərzində Milli Bankın daxili valyuta bazarındakı satışları 94,3 mln. \$, alışları isə 87,8 mln.\$ həcmində olmuşdur. Rüb ərzində Milli Bankın valyuta bazarına xalis müdaxiləsi satışyönlü olmuş və 6,5 mln. dollar (-1,2%) təşkil etmişdir.

Qızıl-valyuta ehtiyatları. Rüb ərzində rəsmi valyuta ehtiyatlarının həcmi nəinki proqnozlaşdırıldığı həcmdə qorunub saxlanmış, həm də 2,5% artaraq rübün yekunu üzrə 716,4 mln. dollar təşkil etmişdir. Ölkənin strateji valyuta ehtiyatları isə artıq 1,2 mlrd. dolları keçmişdir.

Milli Bankın valyuta ehtiyatları nəinki daxili bazarın xarici valyutaya olan minimal tələbatını ödəyir, hətta bu tələbatdan bir neçə dəfə çoxdur. Belə ki, 2002-ci ilin birinci rübündə rəsmi valyuta ehtiyatlarının həcmi xarici valyutaya kritik tələbatdan təxminən 2 dəfədən də çox olmuşdur. Bu, xarici borcların strukturunda uzunmüddətli kreditlərin üstünlük təşkil etməsini də nəzərə alaraq **Azərbaycanın beynəlxalq ödəmə qabiliyyətinin yüksək olmasına** dəlalət edir.

4. Dünya iqtisadiyyatında baş verən proseslər

2002-ci ilin birinci rübü dünyanın qabaqcıl ölkələrində 2001-ci ildə başlanmış iqtisadi böhran meyillərinin müəyyən qədər səngiməyə başlaması ilə əlamətdar olmuşdur.

İlin əvvəlində **ABŞ**-da ənənəvi yeni il yüksəlişindən sonra fond indeksləri yenidən aşağı düşməyə başladı. Lakin, yanvar-fevral aylarında ABŞ-da son il yarım ərzində ilk dəfə sənaye məhsulunun artımı qeydə alınmışdır. 2001-ci ilin iyulundan etibarən ilk dəfə olaraq yeni iş yerlərin artması müşahidə edilmişdir. Toplansatış ticarətin həcminin artması da işgüzar fəallığın yüksəldiyindən xəbər verir.

İlin başlanğıcında avronun məzənnəsinin 0,9 dollardan 0,8 dollara düşməsi, eləcə də işsizliyin səviyyəsinin yüksəlməsinə baxmayaraq iqtisadi fəallığın digər göstəriciləri **Avropada** yüksəliş nümayiş etdirir. Ümumiyyətlə rəqəmlər artıq Avropada da tənəzzülün dayandığını göstərir.

Yaponiyada isə iqtisadi göstəricilər iqtisadi böhranın davam etdiyini göstərir. Məsələn, bankların vəziyyətinin pisləşməsi, hökumətin əmanətlər üzrə zəmanətinin ləğv edilməsi, fevral ayında maşın və avadanlıqlar üzrə sifarişlərin kəskin sürətdə azalaraq 1987-ci ilin səviyyəsinə düşməsinə qeyd etmək olar. Bundan başqa aparıcı Yapon sığorta şirkətlərinin reytingi aşağı düşmüşdür.

Birinci rüb ərzində ABŞ-da neft ehtiyatlarının artması və tələbin azalması ilə bağlı məlumatların təsirinə baxmayaraq dünya bazarında **neftin qiyməti** yüksəlməyə meyilli olması ilə səciyyələnmişdir. Mart ayından artıq neftin qiyməti bir barrele görə 25 dolları da ötmüşdür.

Rüb ərzində dünya bazarında həm də qızılın qiymətinin qalxması müşahidə edilmişdir. Ekspertlər bunu qızıl istehsal edən şirkətlərin birləşmələri ilə izah edirlər.